

CYNGOR SIR YNYS MÔN
Templed Adroddiad Sgriwtini

Pwyllgor:	Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol
Dyddiad:	14 Medi, 2020
Pwnc:	Ymateb y Cyngor i'r Argyfwng Covid-19
Pwrpas yr Adroddiad:	Craffu ar ymateb y Cyngor i'r Argyfwng Covid-19 (gan gynnwys yr effaith ariannol)
Cadeirydd Sgriwtini:	Y Cyngorydd Aled Morris Jones
Aelod(au) Portffolio:	Cyng Llinos Medi Huws, Arweinydd y Cyngor
Pennaeth Gwasanaeth:	Annwen Morgan, Prif Weithredwr
Awdur yr Adroddiad:	Annwen Morgan, Prif Weithredwr
Rhif Ffôn:	01248 752499
E-bost:	AnnwenMorgan2@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	Amherthnasol

1 – Argymhellion

A1 Gofynnir i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol:

- nodi ymateb y Cyngor i'r pandemig hyd yn hyn a chytuno ar ymateb ffurfiol i'r Pwyllgor Gwaith, gan gymryd barn y Panel Sgriwtini Cyllid i ystyriaeth
- cytuno ar ei flaenoriaethau ar gyfer craffu ar feysydd penodol o ymateb y Cyngor i'r argyfwng yn ystod 2020/21 a'r tu hwnt

A2 Argymhell i'r Pwyllgor Gwaith fod y Byrddau Rhaglen yn cyflwyno adroddiadau cynnydd rheolaidd i'r ddau bwyllgor sgriwtini ar Gynllunio'r Adferiad a Chyflawni yn y Normal newydd

2 – Cyswllt efo Cynllun y Cyngor / Blaenoriaethau Corfforaethol Eraill

Mae'r adroddiad hwn yn trafod ymateb y Cyngor i'r pandemig byd-eang o dan ddarpariaethau Deddf Argyfyngau Sifil Posib 2004, sy'n flaenoriaeth allweddol i'r Cyngor. Mae gan y Cyngor rolau a chyfrifoldebau penodol o dan y Ddeddf wrth baratoi ac ymateb i argyfwng ar lefel leol.

3 – Egwyddorion fel Canllaw ar gyfer Sgriwtini

Er mwyn cynorthwyo Aelodau wrth graffu ar y pwnc:-

- 3.1** Effaith mae'r eitem yn ei chael ar unigolion a chymunedau **[ffocws ar y cwsmer/ dinesydd]**
- 3.2** Edrych ar effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd unrhyw newid arfaethedig – yn ariannol ac o ran ansawdd **[ffocws ar werth]**
- 3.3** Edrych ar unrhyw risgiau **[ffocws ar risg]**
- 3.4** Craffu'n cymryd rôl rheoli perfformiad neu warantu ansawdd **[ffocws ar berfformiad ac ansawdd]**
- 3.5** Edrych ar gynlluniau a chynigion o safbwynt:
 - Hirdymor

- Atal
- Integreiddio
- Cydweithio
- Cynnwys

[ffocws ar lesiant]

4 – Cwestiynau Sgriwtini Allweddol

1. A yw'r Cyngor wedi blaenoriaethu a rheoli ei adnoddau'n effeithiol mewn ymateb i'r argyfwng?
2. A yw gweithredoedd y Cyngor hyd yma wedi bod yn amserol ac yn effeithiol mewn ymateb i'r sefyllfa argyfwng?
3. A oes gan y Pwyllgor farn ar briodoldeb ac effeithiolrwydd ymateb y Cyngor hyd yma ac a oes unrhyw feysydd i'w datblygu a gwersi i'w dysgu?
4. I ba raddau mae'r Cyngor wedi cydweithio'n effeithiol gydag eraill i gefnogi trigolion, cymunedau a busnesau'r Ynys?
5. Pa mor gadarn yw cynllunio'r Cyngor ar gyfer yr Adferiad a'r Normal newydd?
6. Pa feysydd penodol o ymateb y Cyngor y byddai'r Pwyllgor yn dymuno eu blaenoriaethu yn ei flaen raglen waith yn ystod 2020/21 a'r tu hwnt?

5 – Cefndir / Cyd-destun

1. CEFNDIR / CYD-DESTUN

- 1.1. Mae Covid-19 yn glefyd heintus gyda nifer fawr o achosion ar hyn o bryd, sy'n effeithio ar dros 200 o wledydd ledled y byd¹, gan gynnwys y Deyrnas Unedig. Felly mae'n wir dweud bod y pandemig yn cael effaith bellgyrhaeddol. Mae'r cyfnod hwn (**rheoli'r ymateb brys i'r Pandemig, y Cyfnod Adfer a dychwelyd yn raddol i'r Normal newydd**) yn gyfnod heriol eithriadol i'r Cyngor a phob sefydliad cyhoeddus arall ar draws Cymru wrth i ni barhau i wynebu heriau argyfwng Covid-19. Mae hyn wedi golygu bod y Cyngor wedi newid ei ffordd o weithio o ganlyniad i'r argyfwng iechyd byd-eang. Isod mae crynodeb o ddyddiadau allweddol pryd / sut esblygodd yr argyfwng yn lleol:
 - 10 Mawrth – Sefydlu Grŵp Cydlynu Strategol
 - 18 Mawrth – Sefydlu Tîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng gan y Cyngor
 - 23 Mawrth – Cyfnod clo i'r DU gyfan a gofyn i staff weithio gartref.
- 1.2. Mae'r Ganolfan Craffu Cyhoeddus wedi cyhoeddi papur ynghylch Craffu yn ystod y pandemig (<https://www.cfps.org.uk/?publication=covid-19-guide-2-scrutiny>).

2. RHESYMEG AR GYFER CRAFFU AR Y PWNC

Mae'r achos dros graffu ar ymateb y Cyngor i bandemig Covid-19 yn un hynod gryf:

- i. Yn ystod cyfnod argyfwng, mae llywodraethu ac atebolrwydd yn allweddol bwysig ac mae'n hynod bwysig bod Aelodau Etholedig a dinasyddion Ynys Môn yn cael sicrwydd bod y penderfyniadau a wneir yn briodol, yn amserol ac yn dryloyw
- ii. Mae model arfer da'r Ganolfan Craffu Cyhoeddus yn cyfeirio at yr angen i Bwyllgorau Sgriwtini Cynghorau graffu ar drosolwg o ymateb y sefydliad i Covid-19
- iii. Yn lleol, mae cylchoedd gorchwyl y ddau bwyllgor yn hwyluso'r broses o osod ffiniau ar gyfer craffu ar y pwnc

¹ Dywedodd Sefydliad Iechyd y Byd fod achosion mewn 216 o wledydd, ardaloedd neu diriogaethau ar 05/08/2020

iv. Mae bellach yn amserol i ni bwyso a mesur, a dysgu wrth symud ymlaen.

Amcanion y gwaith sgrwtini

Cynigir bod pum pwrpas i graffu ar ymateb y Cyngor:

- mesur effeithiolrwydd y strwythurau a'r trefniadau llywodraethu a'n prosesau mewnol ar gyfer rheoli'r argyfwng
- mesur llwyddiant y trefniadau i ddiogelu unigolion bregus (plant, pobl ifanc ac oedolion)
- mesur effaith y pandemig ar sefyllfa ariannol y Cyngor a'r mesurau lliniaru a roddwyd ar waith - tymor byr a thymor canol. Derbyn adroddiad llafar gan y Panel Sgrwtini Cyllid (cyfarfod i'w gynnal ar 03/09/2020)
- cyfle i nodi gwersi i'w defnyddio i lywio ymateb y Cyngor i'r cyfnod Adfer ar gyfer y normal newydd
- cynorthwyo gyda'r gwaith paratoi ar gyfer unrhyw ymchwydd.

YIMATEB Y CYNGOR I'R PANDEMIG COVID-19

3. TREFNIADAU LLYWODRAETHU

3.1 Mae cynlluniau argyfwng ar gyfer Covid-19 yn disgyn o dan darpariaethau Deddf Argyfyngau Sifil Posib 2004 ac arweinir y gwaith yn genedlaethol gan Lywodraethau'r Deyrnas Unedig a Chymru. Rhoddwyd trefniadau llywodraethu ar gyfer cynlluniau argyfwng ar waith yn genedlaethol, yn rhanbarthol ac yn lleol i arwain yr ymateb i'r pandemig. Ar lefel ranbarthol, mae hyn wedi'i arwain a'i gydlyn gan y Fforwm Gwytnwch Lleol (lle mae'r sector cyhoeddus yn cydweithio) trwy'r Grŵp Cydlyn Strategol (GCS). Mae'r Cyngor wedi cyfrannu'n llawn at waith is-grwpiau thematig penodol sy'n adrodd i'r GCS:

- Iechyd a gofal cymdeithasol
- Marwolaethau ychwanegol
- Y Cyfryngau
- Cyfarpar Diogelu Personol (PPE)

3.2 Mae'r Cyngor yn parhau i fod yn gyfrifol am benderfyniadau lleol ac am gwrdd â gofynion deddfwriaeth ac arweiniad cenedlaethol perthnasol. Bu rôl monitro ac adrodd hefyd trwy'r strwythurau llywodraethu i ddylanwadu a hysbysu. Parhaodd y GSC i fod yn weithredol tan ddiwedd mis Gorffennaf 2020 ac yna cafodd ei ddisodli gan y Grŵp Adfer Rhanbarthol (cyfeirier at baragraff 7.3 am y manylion).

3.3 **Tîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng (TRhYA)** - Ar lefel lleol, sefydlodd y Cyngor Dîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng (TRhYA) i arwain ymateb yr Awdurdod Lleol i Covid-19². Roedd yn cyfarfod yn ddyddiol i ddechrau ond bellach nid yw ond yn cyfarfod yn wythnosol. Mae ei aelodaeth yn cynnwys Arweinydd a Dirprwy Arweinydd y Cyngor yn ogystal â'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth. Mae'r Tîm yn gyfrifol am:

- cydlyn ymateb y Cyngor i'r pandemig
- cynnal gwasanaethau allweddol a gweithgareddau newydd
- cynllunio'r gweithlu
- cyfathrebu a rhannu gwybodaeth
- iechyd a diogelwch.

Roedd y trefniadau llywodraethu lleol hefyd yn cynnwys paratoi Adroddiadau Sefyllfa bob dydd (hyd at 10/7/20) yn crynhoi materion a risgiau allweddol er mwyn llywio ac uwchgyfeirio materion oedd angen sylw / camau gweithredu i'r GCS. Mae'r adroddiadau lleol hyn yn parhau i gael eu darparu yn wythnosol (fel ar 15/07/20). Roedd yn ofynnol hefyd i bob awdurdod lleol baratoi Adroddiadau Sefyllfa wythnosol i'r GSC hyd at ddiwedd mis Awst, 2020. Bellach mae angen y

² Cafodd y Tîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng ei sefydlu yn ffurfiol ar 18/03/2020

rhain bob pythefnos ar gyfer y Grŵp Adfer Rhanbarthol sydd bellach wedi disodli'r GCS.

3.4 Ffrydiau Gwaith y TRhYA – roedd is-grwpiau penodol yn eistedd o dan y TRhYA sy'n alinio â meysydd risg allweddol cychwynnol y Cyngor a'r strwythurau GCS rhanbarthol:

- i. cymuned - gan gynnwys cydlyniant / tensiynau, gwirfoddoli a chefnogi unigolion bregus yn eu hardal leol
- ii. Cyfarpar Diogelu Personol (PPE)
- iii. cynllunio ar gyfer ymchwydd
- iv. marwolaethau ychwanegol

3.5 Cyfathrebu ac ymgysylltu gydag Aelodau - mae'r Prif Weithredwr a'r Dirprwy Brif Weithredwr wedi bod yn diweddarau Arweinwyr Grŵp yn gyson ac yn rheolaidd. Mae hyn wedi cynnwys diweddariadau dyddiol ar gyfer yr holl Aelodau Etholedig a staff, sesiynau briffio³ rheolaidd i Aelodau ac adrodd yn ffurfiol i'r Pwyllgor Gwaith ar:

- **15/06/2020. Diweddariad ar ymateb y Cyngor hyd yma i'r argyfwng Covid-19.** Dolen i'r adroddiad isod:
<http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s15765/Ymateb%20y%20Cyngor%20i%20Covid-19.pdf?LLL=1>
- **13/07/2020. Coronafeirws - Cynllunio'r adferiad cynnar.** Dolen i'r adroddiad isod:
<http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s15828/Gwaith%20Cynllunio%20Cynnar%20ar%20gyfer%20Adfer%20yn%20dilyn%20yr%20haint%20Coronafeirws.pdf?LLL=1>
- **17/08/2020. Coronafeirws – Diweddariad ar gynllunio a chyflawni'r adferiad.** Dolen i'r adroddiad isod:
<http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s16155/Y%20Sefyllfa%20Ddiweddaraf%20ar%20Gynllunio%20a%20Chyflawni%20Adferiad%20o'r%20Coronafeirws.pdf?LLL=1>

3.6 Gellir gweld cryn dipyn o fanylion am ymateb y Cyngor hyd yma trwy'r dolenni uchod i adroddiadau a gyhoeddwyd yn flaenorol.

3.7 Mae gwefan y Cyngor hefyd wedi'i diweddarau'n rheolaidd i ddarparu'r wybodaeth ddiweddaraf am ein hymateb lleol i'r pandemig a materion sy'n ymwneud â gwasanaethau. Defnyddiwyd cyfryngau cymdeithasol yn helaeth hefyd i gyfleu negeseuon a chyhoeddiadau allweddol.

4 MEYSYDD RISG ALLWEDDOL

Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor wrth arwain ac ymateb i'r argyfwng wedi cynnwys rheoli risgiau allweddol i warchod gweithlu'r Cyngor, trigolion, busnesau a chymunedau. Crëwyd cofrestr risg benodol o'r cychwyn cyntaf ac mae'n cael ei hadolygu a'i diweddarau bob wythnos. Mae'r risgiau allweddol wedi'u blaenoriaethu o ran amser ac ymdrech. Mae'r risgiau allweddol wedi cynnwys:

- cartrefi gofal
- profi, olrhain a diogelu (TTP)
- cyfarpar diogelu personol (PPE)
- delio ag achosion
- cefnogi teuluoedd bregus
- yr effaith ar sefyllfa ariannol y Cyngor
- yr effaith ar weithlu'r Cyngor

5 MATERION PENODOL I GRAFFU ARNYNT

Gan fod y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol yn gyfrifol am oruchwylio gwaith mewnol y Cyngor, mae'n gwneud synnwyr i'r Pwyllgor graffu ar **agweddau mewnol, corfforaethol ar ymateb y Cyngor** i argyfwng Covid-19:

³ Cynhaliwyd sesiynau Briffio i Aelodau ar 04/06/2020, 24/06/2020 a 02/07/2020

5.1 Darparu Cyfarpar Diogelu Personol (PPE) i staff y Cyngor.

5.1.1 Yr her

Ar ddechrau'r pandemig, nid oedd gan y Cyngor:

- Cyflenwad digonol o PPE
- Lle pwrpasol i gadw PPE
- Proses gadarn ar waith i fonitro lefelau defnydd ar draws yr Awdurdod
- System archebu gydlynol ar draws Gwasanaethau a darparwyr allanol neu brosesau i fonitro lefelau stoc

5.1.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Creu Uwch Berchennog Cyfrifol ar gyfer PPE.
- b. Sefydlu Grŵp Llywio PPE traws-wasanaeth sy'n cyfarfod yn wythnosol i fonitro defnydd, lefelau stoc a blaenoriaethu archebu. Adroddir ar y gweithgaredd hwn yn wythnosol trwy'r Adroddiad Sefyllfa
- c. Cyfarfodydd bob pythefnos gyda darparwyr Gofal Cymdeithasol i sicrhau bod ganddynt gyflenwad digonol o PPE
- d. Sefydlu cyfleuster pwrpasol i gadw PPE, wedi'i staffio, yn Canolfan Byron

5.1.3 Canlyniad

- a. Er bod hwn yn faes risg sylweddol i'r Cyngor a sefydliadau eraill yn y sector cyhoeddus yn ystod cyfnod cychwynol y cyfnod clo, gwnaed cynnydd sylweddol o ran lefelau ac ansawdd cyflenwadau Cyfarpar Diogelu Personol (PPE). Mae hwn yn parhau i fod yn faes sy'n cael ei fonitro'n wythnosol ac adroddir arno yn yr Adroddiadau Sefyllfa wythnosol.
- b. Mae'r lefelau stoc cyfredol yn ddigonol ar gyfer lefelau defnydd wythnosol gydag o leiaf 28 diwrnod o stoc ar gyfer pob eitem yn Canolfan Byron a 7 diwrnod o stoc mewn canolfannau gofal
- c. Parheir i dderbyn cyflenwadau gan Lywodraeth Cymru a nodwyd manau ychwanegol ymlaen llaw i gadw'r stoc er mwyn paratoi ar gyfer y posibilrwydd o ail don o'r pandemig.

5.2 Lles trigolion a staff cartrefi gofal y Cyngor

5.2.1. Yr her

- a. Roedd lles preswylwyr a staff o'r pwys mwyaf yn ystod y pandemig ac yn enwedig gyda chyflwyno'r cyfnod clo a arweiniodd at deimladau o unigedd, pryder a straen i aelodau mwyaf bregus ein cymdeithas ac i staff gofal rheng flaen mewn cyfnod na welwyd mo'i debyg o'r blaen.
- b. Roedd sicrhau lles corfforol, emosiynol a seicolegol preswylwyr a staff a chynnal ymdeimlad o drefn a normalrwydd yn amcan allweddol ar adeg o ansicrwydd mawr. Sicrhawyd bod ymyriadau brys ar gael trwy ddefnyddio technoleg gynorthwyol i hwyluso cyswllt personol ac ymgynghoriadau rhithwir gan weithwyr gofal sylfaenol proffesiynol. Fodd bynnag, roedd gwaharddiad llwyr ar ymweliadau gan deuluoedd a gweithwyr iechedd proffesiynol perthnasol eraill yn cynnal yr ymdeimlad o unigedd
- c. Er mwyn lleihau'r risg o drosglwyddo'r feirws i gartrefi gofal o'r gymuned ac ysbytai, roedd yn rhaid cadw at fesurau llym i reoli haint, defnyddio PPE, a dilyn cyfundrefnau profion amserol am Covid-19 a oedd yn golygu monitro agos ac ymyriadau amserol ac effeithiol gan bartneriaid iechedd a gofal cymdeithasol allweddol.
- d. Roedd yr her o gynnal pellter cymdeithasol yn achos unigolion â dementia yn golygu monitro ychwanegol yn y cartrefi gofal er mwyn lleihau'r posibilrwydd o groeshalogi o ran y preswylwyr hynny oedd yn hunanynysu.

- e. Rhaid canmol ymrwymiad ac ymroddiad staff rheng flaen am eu gofal ac am sicrhau lles preswylwyr. Fodd bynnag, ar hyn o bryd, ni wyddys beth fydd yr effaith lawn yn yr hir dymor ar iechyd meddwl preswylwyr a staff, a dim ond ar ôl i'r pandemig ddod i ben y daw'n amlwg.
- f. Bydd cynnal gofal a chefnogaeth yn ystod ail ymchwydd o'r pandemig yn her wrth i ymarferwyr rheng flaen gael eu heffeithio gan y feirws neu wrth i'r sefyllfa effeithio'n andwyol ar eu hysbryd. Bydd cynllun ar gyfer delio ag ymchwydd o'r pwys mwyaf a bydd angen ei weithredu'n dda, gan gynnwys rhoi sylw i anghenion emosiynol a seicolegol staff a phreswylwyr.

5.2.2. Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Roedd lles preswylwyr a staff yn eitem allweddol ar raglen cyfarfodydd y TRhYA. (Lefelau 1 a 2).
- b. Mae cydlynu a dosbarthu cyflenwad wythnosol o PPE wedi chwarae rhan hollbwysig ar gyfer gwarchod lles staff a phreswylwyr cartrefi gofal ac i leihau'r risg o drosglwyddo'r feirws.
- c. Cyflwynwyd patrymau shifft cyfyngedig a hirach i leihau'r niferoedd oedd yn mynd a dod yn y cartrefi, yn enwedig mewn cartref gofal gydag achos o Covid-19.
- d. Cyswllt dyddiol gan swyddog Iechyd yr Amgylchedd i drafod mesurau rheoli heintiau, defnyddio PPE yn ddiogel ac i gynorthwyo i egluro rheoliadau Llywodraeth Cymru sy'n newid yn barhaus.
- e. Bu swyddog dynodedig yn helpu'r cartrefi gofal i nodi staff yr oedd angen eu profi yn unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru.
- f. Bu grŵp gweithredol yn cynnwys cynrychiolwyr o BIPBC a'r Awdurdod Lleol yn cyfarfod yn wythnosol i drafod materion proses mewn perthynas â PPE a phrofion ac i gytuno a dilyn cynllun gweithredu i fynd i'r afael â rhwystrau a heriau.
- g. Roedd yr Unigolyn Cyfrifol yn y gwasanaeth darparwr yn cadw cysylltiad dyddiol â rheolwyr cartrefi gofal i roi cymorth, lleddfu pryderon, darparu atebion i faterion a godwyd
- h. Cyfarfodydd wythnosol rhwng uwch swyddog y cartrefi, y Pennaeth Gwasanaeth a'r Cyfarwyddwr
- i. Trefnwyd i welyau hunanynysu dynodedig fod ar gael mewn rhai cartrefi gofal (safleoedd Covid-19 Coch) i leihau'r risg o groeshalogi a throsglwyddo'r haint yn y cartrefi. Sefydlwyd mesurau arbennig a darparwyd staff ychwanegol i gynnal diogelwch a lles unigolion â dementia pan effeithiwyd ar arferion dyddiol.
- j. Mewn cydweithrediad â'r Bwrdd Iechyd, roedd cronfa o staff a gyflogir fel arfer gan BIPBC ar gael i bob cartref gofal pe bai angen staff ychwanegol.
- k. Cynhaliwyd ymyriadau rheoli gofal a diogelu yn rhithiol, gan gynnwys asesiadau Diogelu Wrth Amddifadu o Ryddid.
- l. Cyfyngwyd ymwelwyr â chartrefi gofal i'r rheini a oedd yn ymweld â phobl a oedd yn derbyn gofal diwedd oes yn unig lle'r oedd hynny'n briodol, a gweithredwyd cyswllt gofalus yn yr awyr agored yn unol â rheoliadau cenedlaethol.
- m. Er mwyn sicrhau bod preswylwyr, teuluoedd a ffrindiau yn cadw mewn cysylltiad yn ystod y cyfnod clo, prynodd a dosbarthodd y Cyngor Ipads i bob cartref gofal a reolir yn fewnol.
- n. Roedd tudalen iechyd a lles ar borth E-ddysgu'r Cyngor yn cynnig cyfoeth o gyngor a chymorth i staff.
- o. Roedd cyfathrebiadau wythnosol gan y Prif Weithredwr yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i holl gartrefi'r Cyngor trwy gydol y pandemig.

5.2.3. Canlyniad

- a. Nifer gymharol fach o breswylwyr a staff cartrefi gofal oedd wedi profi'n bositif am Covid-19 yn ystod y cyfnod Mawrth - Medi, 2020 a hynny'n rhannol oherwydd y mesurau rheoli risg cadarn a orfodwyd gan y Cyngor a'r cydweithio integredig effeithiol gyda phartneriaid allweddol:
 - Nifer y gwelyau cartrefi gofal sydd gan y Cyngor - 130
 - Nifer y marwolaethau yng nghartrefi gofal y Cyngor - 1
 - Nifer y preswylwyr a brofodd yn bositif - 10
 - Nifer y staff a brofodd yn bositif - 10
- b. Cafwyd achos Covid yn un o gartrefi gofal y Cyngor yn gynnar yn y cyfnod clo. Fodd bynnag, gellir defnyddio'r gwersi a ddysgwyd yn ystod y cyfnod hwnnw fel glasbrint i ymdrin ag unrhyw achosion yn y dyfodol ac i lywio ein cynllun ar gyfer ymchwydd a'n cynllun Pwysau'r Gaeaf
- c. Mae gwneud y defnydd mwyaf posib o gyfryngau cymdeithasol a thechnoleg i rannu negeseuon, cynnal ymgynghoriadau clinigol a chynnal cyswllt cymdeithasol â pherthnasau wedi bod yn ddatblygiad effeithiol i'w groesawu er mwyn gwella profiadau personol a mynediad at ymyriadau amserol
- d. Mae angen monitro effaith tymor hir unigedd, straen ac ansicrwydd mewn amgylchedd cartref gofal caeedig yn ystod yr amser digynsail hwn, gan adnabod a gweithredu mesurau ymyrraeth gynnar i sicrhau cynaliadwyedd dros y misoedd nesaf ac er mwyn recriwtio i'r gwasanaeth ar gyfer y tymor hir. Bydd profiadau preswylwyr yn cael eu cofnodi a'u defnyddio i ailfodelu a gwella gofal a chefnogaeth o fewn amgylcheddau cartrefi gofal.

5.3 **Effaith ar gyllidebau'r Cyngor (gan gynnwys talu arian grant)**

5.3.1 Yr her

Mae'r pandemig wedi creu lefel sylweddol o ansicrwydd yng nghyllideb 2020/21 a hefyd ar gyfer cyllid llywodraeth leol yng Nghymru yn y dyfodol:

- a. Mae Covid-19 wedi arwain at gwtogi neu gau gwasanaethau'r Cyngor yn llwyr; costau uwch yn y tymor byr wrth ddelio â'r pandemig; lleihau ffrydiau incwm masnachol y Cyngor yn sylweddol; bydd yn cynyddu nifer y trethdalwyr sydd angen cymorth gyda'r Dreth Gyngor⁴ a chynyddu lefelau'r Dreth Gyngor sydd ddim yn cael ei thalu. Bydd hyn i gyd yn effeithio ar lif arian ac incwm refeniw'r Cyngor
- b. Gallai lleddfu'r cyfyngiadau, yr adferiad a'r normal newydd gynyddu costau gan y bydd angen i'r Cyngor ddarparu ei wasanaethau mewn ffordd wahanol. Bydd costau cychwynnol o ran cyflawni'r newid, costau parhaus ychwanegol o bosib a gostyngiad yn y ffrydiau incwm a gynhyrchir gan wasanaethau efallai.
- c. Bydd lefel y gefnogaeth ariannol a ddarparwyd gan Lywodraethau'r DU a Chymru i liniaru effaith y cyfnod clo hyd yma yn cael sgil-effaith ar lefelau gwariant cyhoeddus ledled y Deyrnas Unedig yn y dyfodol. Bydd hyn yn golygu newidiadau yn lefel y cyllid y bydd y Cyngor yn ei gael gan Lywodraeth Cymru dros y blynyddoedd i ddod.

Mae'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 wedi diweddarau Aelodau yn anffurfiol mewn Sesiwn Friffio⁵ a rhoddwyd diweddariad ffurfiol i'r Pwyllgor Gwaith⁶. Gweler y ddolen isod i'r

⁴ Cymorth ar gael drwy'r Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

⁵ Sesiwn Friffio fisol ar 2 Gorffennaf, 2020

⁶ Cynhaliwyd cyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith ar 13 Gorffennaf, 2020

5.3.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Roedd pryder cychwynnol ynghylch llif arian y Cyngor a chynnal balansau arian parod digonol i ddelio â'r pandemig. Ar ddechrau'r argyfwng, nid oedd yn eglur beth fyddai'r costau ychwanegol ac a fyddai'r Cyngor yn dal i dderbyn incwm ar ffurf taliadau Treth Gyngor i helpu i ariannu ei ymrwymadau ariannol. Trwy drefnu benthyciad £10m am flwyddyn a thrwy i Lywodraeth Cymru dalu cyllid Grant Cynnal Refeniw a Grantiau Busnes ymlaen llaw, cafodd y risg hon ei lliniaru a chynhaliodd y Cyngor falansau arian parod iach trwy gydol cyfnod yr argyfwng
- b. Yn ystod yr argyfwng, cafodd y Cyngor gostau ychwanegol o ran sicrhau PPE, darparu cymorth i brif ddarparwyr gwasanaeth y Cyngor (cartrefi preswyl a nyrsio yn bennaf), darparu llety addas i'r digartref, taliadau i deuluoedd yn lle prydau ysgol am ddim, costau glanhau ychwanegol a sicrhau y gallai staff weithio gartref. Darparodd Llywodraeth Cymru £123m i Gynghorau Cymru i gwrdd â'r costau a gafwyd yn ystod y chwarter cyntaf. Am y cyfnod Mawrth, 2020 i Fehefin, 2020, cyflwynodd y Cyngor hawliadau a oedd yn werth cyfanswm o £1.77m i Lywodraeth Cymru ac mae wedi derbyn dros £1.6m o gyllid ychwanegol a disgwylir iddo dderbyn y gweddill maes o law
- c. O ganlyniad i'r cyfnod clo, caewyd nifer o wasanaethau'r Cyngor sy'n cynhyrchu incwm i'r Cyngor hefyd. Roedd hwn yn bwynt a godwyd gyda Llywodraeth Cymru gan bob un o'r 22 Cyngor. Mewn ymateb, darparodd Llywodraeth Cymru £78.1m cychwynnol i ddigolledu am golli incwm yn ystod y chwarter cyntaf. Gan fod amgylchiadau pob Cyngor yn wahanol gyda rhai Cynghorau yn fwy dibynnol ar incwm o wasanaethau nag eraill, rhannwyd yr arian ar sail hawliadau yn hytrach na thrwy fformiwla. Mae'r Cyngor wedi hawlio £0.774m am y chwarter cyntaf ac wedi derbyn £0.725m mewn cyllid ychwanegol hyd yma a disgwylir iddo dderbyn y gweddill maes o law.

5.3.3 Risgiau sy'n parhau a Chanlyniadau

- a. Canlyniad mawr yn sgil y pandemig yw'r effaith ar yr economi gyda chynnydd mewn diweithdra y rhagwelir y bydd yn gwaethygu wrth i'r cynllun ffyrlo ddod i ben. Mae 2 ganlyniad i'r Cyngor yn sgil hynny - cynnydd yn nifer y trethdalwyr sy'n ceisio am gymorth trwy'r Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a chynnydd yn nifer y trethdalwyr sydd ar ei hôl hi gyda thaliadau Treth Gyngor ac a fydd, yn y pen draw, yn methu talu'r swm sy'n ddyledus.
- b. Ym mis Gorffennaf, 2020, roedd nifer y bobl yn Ynys Môn a oedd yn ymgeisio am Gredyd Cynhwysol wedi cynyddu 6.7%. Rhagwelir ar hyn o bryd y bydd gorwariant oddeutu £200k ar gyllideb y Cyngor ar gyfer y Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, a hynny mewn cyllideb o £6.1m. Fodd bynnag, mae'r rhagolwg hwn yn debygol o waethygu wrth i'r cynllun Ffyrlo ddod i ben ac wrth i ddiweithdra gynyddu. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi cyllid ychwanegol o £2.85m i helpu Cynghorau i gwrdd â'r costau ychwanegol a gafwyd yn y chwarter cyntaf.
- c. Nid ydym hyd yma wedi gweld yr holl effaith ar gyfraddau casglu'r Dreth Gyngor ond hyd yma mae'r cyfraddau casglu ledled Cymru yn is nag mewn blynyddoedd blaenorol. Ni chymerwyd unrhyw gamau adennill ffurfiol er bod nodiadau atgoffa anffurfiol wedi'u hanfon ym mis Awst. Unwaith y bydd y camau adennill yn cychwyn o ddirif byddwn wedyn yn gweld yr effaith ar gyfraddau

casglu wrth i drethdalwyr fethu â thalu eu Treth Gyngor yn llawn. Efallai na fydd yr effaith yn gwbl hysbys am 2 i 3 blynedd arall pan fydd yr holl ffyrdd posib o adennill dyledion wedi eu gweithredu a'r dyledion wedi eu dileu.

- d. Wrth i'r cyfyngiadau lacio, mae gwasanaethau wedi ailgychwyn ond mae'r angen am bellter cymdeithasol wedi effeithio ar gapasiti rhai gwasanaethau (canolfannau hamdden, Oriol Môn) a bydd y dirywiad yn yr economi yn lleihau ffynonellau incwm eraill (incwm o feysydd parcio, ffioedd cynllunio ac ati). Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi swm pellach o £89m i helpu Cyngorau gwrdd â'r diffyg a fydd yn deillio o'r cyfnod o Orffennaf, 2020 i Fawrth, 2021
- e. Bydd y Cyngor yn parhau i gael costau ychwanegol wrth i wasanaethau ailddechrau (mae glanhau ysgolion yn enghraifft dda) ond bydd hefyd angen helpu darparwyr gofal cymdeithasol i ddelio â'r costau ychwanegol a'r golled incwm dros y misoedd nesaf. Mae risg hefyd o ail don a allai arwain at ail gyfnod clo a chynyddu'r costau ychwanegol. Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu £57m ychwanegol i gwrdd â'r costau ychwanegol yn ystod yr ail chwarter a £24.9m i helpu gyda chost ychwanegol glanhau ysgolion. Mae £48m arall ar gael i gwrdd â'r costau ychwanegol y mae Cyngorau yn eu hwynebu yn ystod ail hanner y flwyddyn, er y gallai fod cyllid pellach ar gael hefyd.

5.3.4

Canlyniad

- a. Mae'r cyllid ychwanegol a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru wedi mynd rhywfaint o'r ffordd i fynd i'r afael â phryderon ariannol Cyngorau yng Nghymru ac mae'r sefyllfa alldro bosib ar gyfer Ynys Môn yn debygol o fod yn sylweddol well na'r senario waethaf a adroddwyd arni i'r Pwyllgor Gwaith ym mis Gorffennaf. Fodd bynnag, mae yna nifer o bethau a allai ddigwydd yn ystod ail hanner y flwyddyn a fyddai'n gwaethygu sefyllfa ariannol y Cyngor unwaith eto e.e. ail gyfnod clo.
- b. Mae'r risg ariannol fwy sylweddol i'r Cyngor yn ymwneud â chyllideb 2021/22 a'r tu hwnt. Mae'r pandemig wedi cael effaith sylweddol ar economi'r DU ac nid yw'n eglur ar hyn o bryd a fydd hyn yn arwain at lai o arian ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus yn y tymor canol i'r tymor hir. Mae'n debygol y bydd y sectorau iechyd a gofal cymdeithasol yn cael y flaenoriaeth o ran derbyn unrhyw arian cyhoeddus ychwanegol ond a fydd hynny'n arwain at lai o arian ar gyfer gwasanaethau eraill? Bydd adroddiad llawn ar Gynllun Ariannol Tymor Canol y Cyngor a'r sefyllfa ariannol dybiedig (rhagolwg chwarter 1) yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ar 28 Medi, 2020.

Yn ddiweddar rhoddodd y Panel Sgriwtini Cyllid⁷ sylw manwl i effaith y pandemig ar gyllid y Cyngor. Bydd adroddiad llafar yn cael ei gyflwyno yn y Pwyllgor gan gadeirydd y Panel (y Cynghorydd Dafydd Roberts).

5.4 Adleoli staff y Cyngor

5.4.1. Yr her

- Mae staff y Cyngor yn cael eu penodi a'u contractio i swyddi penodol ac nid oes disgwyl iddynt na rhaid iddynt gyflawni gwaith neu swyddogaethau gwahanol. Fodd bynnag, yn gynnar yn 2020 roedd yr Awdurdod yn un o ychydig yng Nghymru a oedd wedi cytuno â'r undebau llafur i fabwysiadu polisi sy'n caniatáu ar gyfer adleoli staff mewn argyfwng. Yn sgil y polisi

⁷ Cynhaliwyd cyfarfod o'r Panel Sgriwtini Cyllid ar 3 Medi, 2020

roedd y Cyngor yn gallu mynd at staff a gofyn iddynt wneud gwaith amgen yn ystod y pandemig.

5.4.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Sefydlu Cyfnewidfa Cyfleoedd lle gallai ceisiadau am gymorth gael eu hysbysebu'n fewnol yn yr Awdurdod a gallai staff wneud cais amdanynt neu gael eu cyfatebu iddynt
- b. Llenwyd 800 o ffurflenni gan staff yn nodi eu parodrwydd i gael eu hadleoli
- c. Gweithiodd staff mewn timau traws-wasanaeth i gyflawni'r canlyniadau angenrheidiol.

5.4.3 Canlyniad

- a. Anfonwyd 3394 o lythyrau cysgodi i drigolion Ynys Môn lle cysylltodd staff â nhw mewn cyfnod byr i gynnig cymorth
- b. Gwnaethpwyd 200 o geisiadau am barseli bwyd Llywodraeth Cymru ac fe'u dosbarthwyd yn uniongyrchol i gartrefi
- c. Darparwyd parseli banciau bwyd a danfonwyd blychau bwyd i'n trigolion bregus mewn partneriaeth â Menter Môn a bwyty Dylan's, gyda 13 aelod o staff yn cael eu hadleoli i gynorthwyo'r gwasanaeth
- d. Sefydlwyd trefn profi, olrhain a diogelu. 'Roeddem yn un o ddim ond dwy ardal beilot yng Nghymru a defnyddiwyd ein staff ein hunain a oedd wedi trosglwyddo o'u gwaith arferol

5.5 **Gweithio o bell yn ddiogel a'r dyfodol**

5.5.1 Yr her

- Mae staff y Cyngor yn defnyddio gliniaduron Windows fel eu prif ddyfeisiau. Mae'r dyfeisiau hyn wedi'u defnyddio a'u cynnal trwy dddefnyddio dulliau diweddar a chynnal sy'n dibynnu ar gysylltiad rheolaidd â serfwyr yr Awdurdod
- Yn hanesyddol, mae staff wedi bod yn defnyddio Skype i gyfathrebu trwy fideo a Negeseuon Gwib ond roedd yn annhebygol o gynnig yr elfennau sefydlogrwydd a chydweithio sy'n ofynnol ar gyfer cyfnod estynedig o weithio gartref. Cynhyrchu ffurflenni a systemau sy'n caniatáu i'r Awdurdod addasu i'r pandemig a newid fel rhan o'r Adferiad a pharatoi ar gyfer unrhyw donnau pellach.

5.5.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Newidiwyd gosodiadau system i sicrhau nad oedd dyfeisiau'n cael eu datgysylltu o'r serfwyr os na chânt eu gweld ar y rhwydwaith am gyfnodau estynedig o amser
- b. Anablu sgrïptiau i ailgychwyn serfwyr Windows yn awtomatig a gweithredu amserlen faniwal ar gyfer clytio i leihau'r amser pan fo cyfrifiaduron i lawr, gan glytio'n briodol yn y gwasanaethau yr effeithiwyd arnynt
- c. Mwy o drwyddedau Citrix i sicrhau darpariaeth ar gyfer digon o gysylltiadau cydamserol
- d. Cynyddu'r adnoddau a neilltuwyd i'r adnoddau Citrix i sicrhau bod digon o adnoddau cyfrifiadurol ar gael ar gyfer y baich ychwanegol
- e. Darparwyd 300 o docynnau mynediad o bell ychwanegol
- f. Defnyddiwyd Microsoft Teams a chrewyd strwythurau Tîm i gynorthwyo staff gyda chyfathrebu a chydweithio
- g. Cynhyrchwyd canllawiau ar gyfer Microsoft Teams a hyfforddiant wedi'i dargedu i sicrhau bod y defnydd o Teams wedi gwreiddio
- h. Gweithredwyd un pwynt cyswllt ar gyfer ceisiadau i sicrhau y byddai'r TRhYA yn gallu adolygu a blaenoriaethu amser ac adnoddau'r uned TGCh
- i. Gweithredwyd dull diogel o gynnal dyfeisiau a darparu rhai newydd

- j. Creu ffurflenni a chanllawiau ar gyfer ailagor gwasanaethau'n raddol gan gynnwys canolfannau ailgylchu gwastraff cartref ac archwiliadau rheoli adeiladu

5.6 Diogelu unigolion bregus a materion llesiant ehangach y tu hwnt i gyfrifoldebau diogelu statudol

5.6.1. Yr her

- Cwrdd ag anghenion yr **HOLL** drigolion (gan gynnwys plant a'u teuluoedd) yn ystod y pandemig, a oedd yn golygu bod y Cyngor yn cydgysylltu ystod o brosiectau newydd ac arloesol gyda phartneriaid a'r trydydd sector.
- Mae'r Cyngor eisoes yn gweithio'n dda gyda phartneriaid a sefydliadau'r trydydd sector i gyflawni dyletswyddau anstatudol er mwyn gwella canlyniadau i drigolion Ynys Môn.
- Roedd y Pandemig yn golygu ein bod wedi gwella neu adeiladu ar ddarpariaeth a oedd eisoes yn bodoli ac ehangu ystod gyfan o wasanaethau ledled yr Ynys

5.6.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Yn Ynys Môn, sefydlwyd Partneriaeth i ddarparu cefnogaeth i bobl fregus yn ein cymunedau yn ystod wythnosau cyntaf y pandemig. Gellir gweld y datganiad o weithio ar y cyd rhwng Cyngor Sir Ynys Môn, Medrwn Môn a Menter Môn yma: <https://www.ynysmon.gov.uk/cy/newyddion/newyddion/ynys-mon-wedi-ymrwymo-i-gefnogi-gwirfoddolwyr-syn-helpu-pobl-fregus-yr-ynys>
- b. Datblygwyd canllawiau cymunedol ynghylch Covid -19 a gwybodaeth bwysig arall, gweler y ddolen isod. Mae'r ddolen hefyd yn cynnwys manylion cyswllt cydlynwyr cymunedol a chwmnïau danfon bwyd
- c. Sefydlwyd Grŵp Llywio gyda swyddogion allweddol o'r tri sefydliad sy'n rhan o'r bartneriaeth a gweithredwyd tair ffrwd waith, sy'n cynnwys:
- Ffrwd Waith Bwyd – yn cynnwys y banc bwyd a pharseli bwyd dan y prosiect Neges
 - Gwirfoddoli – gwirfoddolwyr arbenigol a chymunedol ledled yr ynys
 - Cyfeillio a llesiant (yn cynnwys y rheini a oedd yn cysgodi)
- d. Adolygwyd pob llif gwaith trwy wneud galwadau cynhadledd penodol, sy'n digwydd naill bob pythefnos neu bob tair wythnos. Yn ystod cyfnod cychwynnol y pandemig, roedd y galwadau hyn yn cael eu gwneud yn wythnosol. Datblygwyd cylchlythyr partneriaeth a gyhoddwyd bob yn ail wythnos i roi gwybodaeth am weithgareddau pawb sy'n rhan o'r bartneriaeth a'r cynnydd gwaith.
- e. Sefydlodd y Cyngor linell ffôn ymateb brys benodol gyda 9 opsiwn ac ar agor 7 diwrnod yr wythnos. Mae Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth ar gael trwy ein Pwynt Mynediad Sengl yn y gymuned a hwylusir gan Medrwn Môn ac a gefnogir gan Gydlynwyr Asedau Lleol (asiantiaid cymunedol sy'n cysylltu unigolion ag asedau a gwasanaethau cymunedol - elfen allweddol o'n gwasanaeth presgripsiynu cymdeithasol).
- f. Yn ystod y cyfnod clo, sefydlwyd dau fanc bwyd dros dro ar yr Ynys, un yn Llangefni a'r llall ym Mhorthaethwy. Gwnaed hynny trwy'r llif gwaith Bwyd sy'n cynnwys Gwasanaethau Tai, Banc Bwyd Ynys Môn a'r CAB. Roedd y banciau bwyd ychwanegol hyn yn gweithio ar y cyd â'r banciau bwyd sydd eisoes wedi hen sefydlu ac sy'n gweithredu yng Nghaergybi ac Amlwch.
- g. Yn ystod y cyfnod clo a hyd at 28 Gorffennaf dosbarthwyd cyfanswm o 742 o becynnau bwyd o'r 4 banc bwyd sy'n gweithredu ar yr Ynys,
- h. Sefydlodd Menter Môn, ar y cyd â bwyty Dylan's, y prosiect Neges a oedd yn dosbarthu pecynnau bwyd, gan gynnwys prydau wedi'u paratoi'n ffres. Dosbarthwyd tua 3000 o becynnau bwyd i unigolion yn ystod y cyfnod.

- i. Ymatebodd Medrwn Môn ac addasu fel bod ei weithgareddau yn canolbwyntio ac yn troi o gwmpas yr ymateb i Covid-19. Mae Medrwn Môn yn rhedeg Rhaglen Un Pwynt Mynediad a Phresgripsiynu Cymdeithasol yn y Sector Gwirfoddol o'r enw Linc Cymunedol Môn, a defnyddiwyd y gwasanaeth hwn gyda'i linell ffon a'i gyfleuster e-bost i gydlynu elfen cymorth cymunedol yr ymateb. Defnyddiwyd y llinell ffon hon i nodi Gwirfoddolwyr a Chydlynwyr Timau Ardal dan arweiniad Gwirfoddolwyr. Fe'i defnyddiwyd hefyd i gyfeirio pobl oedd angen cymorth. Bu cynnydd yn nifer y bobl a gafodd gymorth gan Linc Cymunedol Môn yn y cyfnod COVID, gyda'r gwasanaeth yn derbyn 146 o atgyfeiriadau unigol newydd yn y cyfnod o 20 wythnos a gwnaed 134 o alwadau i'r llinell argyfwng a sefydlwyd gan y Cyngor i ddarparu gwybodaeth am gymorth cymunedol.
- j. Roedd y dull hwn o weithredu'n golygu bod yn rhaid i Medrwn Môn newid y ffordd o ddarparu eu gwasanaethau, sef newid o gyswllt wyneb yn wyneb i wneud galwadau ffôn a pheidio ymweld â chartrefi oni bai bod hynny'n hollol angenrheidiol. Fodd bynnag, ni fu newid yn yr hyn yr oedd gan Medrwn Môn i'w gynnig o ran gwasanaethau, ac mewn sawl ffordd, llwyddwyd i wella'r hyn yr oeddent yn medru ei gynnig, gan eu bod wedi gallu cynorthwyo i sefydlu 36 o Dimau Cymorth Ardal dan arweiniad Gwirfoddolwyr a chanddynt dros 850 o wirfoddolwyr yn gweithredu. Arweiniodd hyn at sefydlu Banc Gwirfoddolwyr Môn. Roedd pobl fregus ar yr Ynys yn dal i allu derbyn neges o'r siop ac eitemau hanfodol, meddyginiaeth, parseli bwyd a gwybodaeth am ba wasanaethau oedd ar gael iddynt yn ystod yr 20 wythnos ddiwethaf.

- Rhwng Mawrth - Mehefin, 2020 gwelodd y banciau bwyd gynnydd sylweddol yn y galw wrth i lawer o aelwydydd golli incwm oherwydd cyfyngiadau'r cyfnod clo. Sefydlwyd dau fanc bwyd dros dro yn gyflym yn Llangefni a Chaergybi i helpu banciau bwyd sydd eisoes wedi'u lleoli yng Nghaergybi ac Amlwch.
- Mae'r banciau bwyd wedi gweld galw am barseli bwyd yn cynyddu 400% o'i gymharu â'r adeg hon y llynedd:
 - Ers y cyfnod clo, dosbarthwyd cyfanswm o 1,440 o barseli gan bob banc bwyd ar yr Ynys. Mae hyn yn cyfateb i werth bron i £40k o fwyd. Trwy amrywiol ymdrechion codi arian, mae gan y banciau bwyd ddigon o fwyd a chyllid os byddwn yn gweld ymchwydd yn y lefelau heintio. Mae banciau bwyd hefyd wedi arallgyfeirio i gynnig eitemau bwyd ffres a bwyd wedi ei rewi fel rhan o'u parseli bwyd.
 - Mae'r prosiect Neges wedi danfon 2858 o barseli ar Ynys Môn. Ers canol mis Mawrth, mae'r prosiect Neges wedi cyflenwi mwy na 3,000 o flychau ar gyfer dros 8,000 o bobl, yr holl gynnwys wedi dod gan gyflenwyr cadwyni bwyd lleol.

5.6.3. Canlyniad

- a. Roedd y gwaith partneriaeth rhwng Cyngor Sir Ynys Môn a Medrwn Môn o dan y Cyllidebau Cyfun UPM a'r Rhaglen Phresgripsiynu Cymdeithasol, Linc Cymunedol Môn, yn golygu y gellid rhannu gwybodaeth yn rhwydd ac yn llyfn am unigolion a fyddai angen help. Bu modd defnyddio gwahanol ddulliau i ymgysylltu â'r unigolion hynny er mwyn sicrhau na adawyd neb heb unrhyw fath o gefnogaeth. Cysylltwyd â dros 3,000 o bobl fel rhan o'r broses hon.
- b. Roedd y broses o rannu gwybodaeth a'n gweithdrefnau adrodd ar y cyd hefyd yn golygu y gallai unigolion gael eu croesgyfeirio ymlaen at wahanol bartneriaid ac y gellid uwchgyfeirio materion yn gyflym ar gyfer ymateb pan oedd angen.
- c. Derbyniodd y gwirfoddolwyr yn y Timau Cymorth Ardal ganllawiau cynhwysfawr, gyda Chydlynwyr Timau Ardal yn cael eu cysylltu â'u Cydlynnydd Asedau Lleol yn Linc Cymunedol Môn fel eu bod yn gallu cyfeirio pobl oedd angen cymorth ychwanegol yn uniongyrchol at eu Cydlynnydd Asedau Lleol.

- d. Dros gyfnod o 20 wythnos mae Timau Cymorth Ardal Gwirfoddol a Linc Cymunedol Môn wedi gwneud y canlynol:
- Danfon 1,800 o bresgripsiynau
 - Gwneud 8,426 o alwadau cadw mewn cysylltiad
 - Cyfeirio 160 o bobl i Fanciau Bwyd / y Cynllun Neges
 - 12,125 o Droeon Da ar gyfer 1689 o bobl (hyd at wythnos gyntaf mis Awst)
- e. Mae Medrwn Môn hefyd wedi gallu helpu i sefydlu 8 Cynllun Tro Da o'r timau cymorth presennol, er mwyn sicrhau ein bod yn cadw gwirfoddolwyr a bod y math hwn o gefnogaeth yn parhau yn y tymor hir. Bydd yr 8 hyn yn ymuno â 3 Chynllun Tro Da a sefydlwyd yn flaenorol ac a addasodd eu ffyrdd o weithio o dan COVID i sicrhau bod mwyafrif yr Ynys yn cael gwasanaeth.
- f. Wrth i ni symud i'r Cyfnod DIOGELU, bydd hyn yn cryfhau'r cynnig a bydd Medrwn Môn yn cefnogi'r Cynlluniau Tro Da trwy'r ddarpariaeth staff gyfredol o dan raglen Linc Cymunedol Môn a'r Trydydd Sector yn ehangach.
- g. Bu'n rhaid i ni fod yn fwy hyblyg ac arloesol yn y gefnogaeth rydym ni'n ei rhoi i ofalwyr.
- h. Parhau i roi cymorth wedi'i deilwrio ar ffurf cyswllt dros y ffôn / fideo / ar-lein, galwadau cadw mewn cysylltiad, grantiau brys ymatebol, gwybodaeth a chyngor penodol ynghylch pryderon ariannol, eiriolaeth lefel isel, cyfeirio pobl at gymorth yn y gymuned, gan gynnwys banciau bwyd, grwpiau rhithwir, llythyrau teithio, masgiau diogelu i ofalwyr, cylchlythyr penodol, rhannu pryderon gyda chyrrff priodol, cefnogaeth i ofalwyr ynghylch gweithdrefnau rhyddhau newydd a chymorth i ofalwyr unigolion sy'n byw gyda chyflyrau iechyd meddwl. Gwnaed dros 3000 o gysylltiadau â gofalwyr yn ystod y cyfnod hwn.
- i. Mae'r Gymdeithas Alzheimer wedi sefydlu gwasanaeth ymateb dros dro newydd i'r sefyllfa Covid o'r enw 'galwadau cydymaith'. Mae'r galwadau cydymaith yn cynnig gwasanaeth lle mae gwirfoddolwr hyfforddedig yn cysylltu â phobl â dementia yn rheolaidd.
- j. Mae Gweithwyr Cymdeithasol wedi bod yn cefnogi gofalwyr trwy gadw mewn cysylltiad â nhw'n rheolaidd dros y ffôn. Yn dilyn asesiad risg, a chan gadw at ganllawiau pellhau cymdeithasol llym, mae ymweliadau cartref hefyd wedi bod yn digwydd dros yr wythnosau diwethaf.
- k. Roedd Gweithwyr Cymdeithasol, Gweithwyr Tîm o Amgylch y Teulu a Gweithwyr Ieuenctid yn cadw mewn cysylltiad â phlant bregus a'u teuluoedd, gan ddsbarthu Prydau Ysgol Am Ddim, darparu bagiau gweithgaredd (dros 600 i gyd) a rhoi cyngor ac arweiniad i rieni a oedd yn ei chael hi'n anodd ymdopi trwy gydol y cyfnod hwn.
- l. Mae diffyg gofal dydd a gofal seibiant wedi arwain at gynnydd yn y gwasanaeth eistedd gyda phobl a gynigir i roi ysbaid i ofalwyr.
- m. Mae'r Cyngor hefyd wedi defnyddio cyllid CGC i ddarparu mwy o'r rhaglen 'canu ar gyfer yr ymennydd' sy'n cael ei rhedeg gan y Gymdeithas Alzheimer. Rydym hefyd yn gweithio ar ddatblygu rhaglen hyb cymunedol rhithiol gyda 4 o'n hybiau cymunedol ac un o'r timau ardal gwirfoddol. Prynwyd 120 o ddyfeisiau electronig ynghyd â bwndel data 90 diwrnod ar gyfer aelodau'r hybiau nad oes ganddynt gysylltiad â'r rhyngwyd. Bydd drafft terfynol o'r wefan yn barod erbyn dechrau mis Medi.
- n. Roedd angen gwneud darn ychwanegol o waith ar gyfer y cynllun casglu Meddyginiaeth. Fe ddaru Clystyrau Meddygon Teulu Môn ariannu gwiriadau DBS ar gyfer gwirfoddolwyr a gafodd eu recriwtio gan Medrwn Môn. Yn sgil asesiadau risg ychwanegol a gwaith a wnaed gyda Phennaeth Fferylliaeth a Meddyginiaethau BIPBC (Ardal y Gorllewin) llwyddodd Medrwn Môn i roi'r rhaglen ar waith mewn pythefnos, bron i fis cyn i'r rhaglen gael ei sefydlu gan y Groes Goch.
- o. Mewn ymateb i'r pandemig fe aethom ati i addasu'r ffordd o ddarparu'r cymorth hwn, ond dim ond ychydig a newid a fu yn y math o gefnogaeth a gynigiwyd. Cael cyflenwadau bwyd oedd y flaenoriaeth i lawer o'r bobl a gysylltodd â ni.
- p. Yn sgil COVID newidiodd ein ffordd o ddarparu ein gwasanaethau. Yn ychwanegol at ein gwasanaethau ffôn ac ar-lein, gwnaed gwaith uniongyrchol ar lawr gwlad gan ein Timau Cymorth Ardal dan arweiniad gwirfoddolwyr. Daethom i sylweddoli'n

gyflym, fodd bynnag, fod ein cymunedau wedi dechrau gofyn am wahanol fathau o gefnogaeth wrth iddynt ddod yn fwy unig ac ynysig. Er bod y Galwadau Cadw mewn Cysylltiad yn dal i ddigwydd, roedd unigolion eisiau mwy o weithgareddau i'w cadw'n brysur. Gweithiodd Cyngor Sir Ynys Môn mewn partneriaeth ag Age Cymru Gwynedd & Môn a Medrwn Môn i sicrhau arian i redeg gwefan hybiau cymunedol rhithwir. Mae'r cynllun peilot hwn yn cael ei ddatblygu gyda llond llaw o'n hybiau cymunedol a dau o'n Timau Cymorth Ardal a bydd yn cynnig cyfle i'r rhai mwyaf bregus ac ynysig yn yr ardaloedd hynny gymryd rhan mewn gweithgareddau grŵp ar-lein, teithiau rhithwir o dimodau lleol, a digwyddiadau ar-lein.

- q. I ni yma yn Ynys Môn, mae'r pandemig wedi cryfhau ein Model Adeiladu Cymunedau ac wedi ein symud ymlaen yn gyflymach tuag at adeiladu cymunedau mwy gwydn sy'n gallu cynorthwyo eu hunain a gweithio mewn partneriaeth â ni i nodi pryd a sut mae nhw'n dymuno cael mewnbyn gan ein gwasanaethau.
- r. Ar hyn o bryd rydym yn ailagor ein gwasanaethau dydd yn raddol yn dilyn y broses asesu risg gorfforaethol. Mae'r holl wasanaethau a ddarperir gan yr adran plant a theuluoedd wedi dychwelyd i ryngweithio wyneb yn wyneb yn bennaf. Bydd grwpiau rhianta yn parhau i gyfarfod yn rhithiol.
- s. Yn ystod anterth y pandemig, roedd gan y 36 tîm Cymorth Ardal dros 850 o wirfoddolwyr, a gwnaeth Medrwn Môn ddarn penodol o waith i geisio deall pa gapasiti oedd gan y timau hynny ar benwythnosau a chyda'r nos pe bai nifer y ceisiadau'n cynyddu. Dywedodd pob tîm y gallent ymdopi pe bai'r galw am eu cymorth yn cynyddu ac roeddent yn teimlo bod ganddynt fwy o wirfoddolwyr nag oedd eu hangen mewn gwirionedd ar rai adegau.
- t. Dros yr wythnosau diwethaf mae Cyngor Sir Ynys Môn a Medrwn Môn wedi bod yn gweithio gyda sefydliadau'r Trydydd Sector i edrych ar eu 10 Gwers a Ddysgwyr o'r 5 mis diwethaf. Mae pob sefydliad wedi darparu manylion am Wersi a Ddysgwyr ac ar hyn o bryd mae'r Grŵp Llywio yn edrych ar bob un ohonynt fel y gallwn nodi cyffelybiaethau a gwahaniaethau ar draws y sefydliadau er mwyn medru cynllunio ar gyfer ail don bosib neu i symud tuag at y cam DIOGELU. Yr hyn sydd wedi dod yn amlwg yn gyffredinol yw bod rhannu gwybodaeth yn ystod y cyfnod, a'r ffordd y rhannwyd y wybodaeth honno, wedi bod yn gadarnhaol ymysg yr holl bartneriaid.
- u. Bu'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd, sy'n cynnwys y Gwasanaeth Ieuencid, ynghyd â'r Gwasanaeth Hamdden a'r URDD, yn darparu Hybiau Chwarae Haf i blant bregus ledled Ynys Mon.
- v. Roedd y wybodaeth a ddosbarthwyd gan y Timau yn cynnwys gwybodaeth gyswllt ar gyfer eu Cydlynnydd Tîm Ardal a'r hyn yr oedd y Timau yn gallu ei ddarparu. Fe wnaeth rhai ardaloedd argraffu a danfon cylchlythyrau penodol a oedd yn ymwneud â COVID ac a oedd yn cynnwys gwybodaeth am y Timau a'r gweithgareddau roeddent wedi bod yn eu ymgymryd â nhw yn ystod y pandemig.
- w. Mae partneriaid yn trafod hygyrchedd ac ystyriaethau iaith bob amser. Mae hyn yn arbennig o bwysig gan fod COVID a maint y wybodaeth sy'n cael ei rhannu yn arbennig o ddryslyd i lawer o bobl.
- x. Gwnaethom yn siŵr bod ein Bwletinau, cylchlythyrau, arweiniad, taflenni ac ati yn hawdd eu darllen a'u deall, yn y Gymraeg ac yn y Saesneg. Fe wnaethom hefyd gynhyrchu nifer o fideos byr ar gyfer cyfryngau cymdeithasol. Roedd y fideos hyn yn arbennig o ddefnyddiol ar ddechrau'r cyfnod pandemig gan iddynt dynnu sylw at fylchau mewn Timau Cymorth Ardal. Defnyddiwyd y fideos hyn felly i recriwtio gwirfoddolwyr a hefyd i rannu straeon gwirfoddolwyr ac i ddiolch i'r rheini a oedd wedi helpu.

5.7 Rheoli'r Drefn Profi, Orlhain a Diogelu (POD) ar lefel leol

5.7.1 Yr her

- a. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru'r 'Strategaeth Profi, Orlhain a Diogelu ar gyfer profi'r cyhoedd ac olrhain lledaeniad Coronafeirws yng Nghymru.
 - i. (<https://gov.wales/test-trace-protect>)
- b. Amlinellodd y Cynllun dri gweithgaredd mawr yr oedd angen eu datblygu
 - i. Cadw llygad ar y Boblogaeth
 - ii. Samplu a Phroffion
 - iii. Orlhain Cyswllt a Rheoli Achosion
- c. Mae'r Strategaeth yn amlinellu dull tair haen o Orlhain Cyswllt yng Nghymru - Haen Genedlaethol, Cell Ranbarthol a Chell Leol
- d. Nid oedd modd cyflawni'r strategaeth yn effeithiol trwy ddefnyddio adnoddau gwarchod iechyd o fewn lechyd Cyhoeddus Cymru neu Lywodraeth Leol ac o ganlyniad roedd natur y wybodaeth am gleifion i'w chasglu a'i dosbarthu yn golygu y byddid yn ceisio sicrhau'r adnoddau ar gyfer cyflawni'r strategaeth trwy adleoli gweithwyr sector cyhoeddus
- e. Mae defnyddio gweithlu anarbenigol yn hanfodol er mwyn caniatáu i Swyddogion Iechyd yr Amgylchedd arbenigol a'r timau gwarchod iechyd arbenigol yn lechyd Cyhoeddus Cymru ganolbwyntio ar y tasgau a'r achosion mwy cymhleth.
- f. Gwirfoddolodd CSYM, yn seiliedig ar brofiad o gynllun peilot a weithredwyd yng Ngheredigion, i sefydlu a threalu proses Orlhain Cyswllt ar yr Ynys i lywio datblygiad Model Rhanbarthol

5.7.2 Sut ymatebodd y Cyngor

- a. Cydnabu CSYM, ynghyd â'r holl Awdurdodau Lleol eraill yng Nghymru, fod ganddo rôl allweddol i'w chwarae o ran gweithgaredd haen leol yn unol â'r Canllawiau Cenedlaethol
- b. Canolbwyntiodd awdurdodau lleol ar sefydlu'r celloedd lleol tra'n dylanwadu ac ymgysylltu er mwyn sicrhau bod y Gell Ranbarthol wedi'i sefydlu'n effeithiol i gwrdd ag anghenion lleol
- c. Adolygodd CSYM y Strategaeth a chysylltodd ag Awdurdodau Lleol eraill, ICC a BIPBC i sefydlu prosiect peilot Orlhain Cyswllt ar yr Ynys i lywio datblygiad y drefn Profi, Orlhain a Diogelu ranbarthol
- d. Wrth sefydlu'r Cynllun Peilot ar gyfer POD a'r dull Rhanbarthol o weithredu, fe adleolodd y Cyngor staff i'r rolau canlynol yn y Gell Leol:
 - o Rheolwr Cymorth Busnes
 - o Orlheinydd Cyswllt
 - o Cynghorydd Cyswllt
 - o Cymorth Gweinyddol
- e. Darparwyd cymorth yn y maes lechyd yr Amgylchedd gan y swyddogaeth Gwarchod y Cyhoedd
- f. Darparwyd cefnogaeth Glinigol ac Iechyd y Cyhoedd gan y Gell Ranbarthol a arweiniwyd gan ICC / BIPBC
- g. Unwaith yr oedd y broses olrhain cyswllt yn weithredol, canolbwyntiodd y Cyngor, ynghyd ag Awdurdodau Lleol eraill Gogledd Cymru, ICC a BIPBC, ar sefydlu a gwreiddio'r gwasanaeth yn y tymor hwy - roedd hyn yn cynnwys adolygu anghenion gweithlu a mabwysiadu model cyflogaeth, diogelu data, llywodraethu. ac ati.
- h. Cafwyd £11.2M gan Lywodraeth Cymru i sicrhau bod y Strategaeth Profi, Orlhain, Diogelu (POD) yn cael ei gweithredu tan fis Mawrth 2021
- i. Mae tîm cyflogedig bellach wedi ei sefydlu i sicrhau bod y broses Orlhain Cyswllt yn cael ei gweithredu'n effeithiol tan fis Mawrth, 2021

5.7.3 Canlyniad

- a. Proses Orlhain Cyswllt effeithiol
- b. Oherwydd yr ymateb rhagweithiol llwyddodd y Cyngor i drefnu'r haen leol yn gyflym ac yn effeithiol yn unol â'r dull cenedlaethol a rhanbarthol, a hynny gyda'r nod o leihau'r risg o haint ac i gyfyngu lledaeniad yr haint yng nghymunedau'r Ynys, gan leihau nifer yr achosion mewn ysbytai ac yn y pen draw, ostwng y cyfraddau marwolaeth yn sgil COVID-19
- c. Rheolwyd yr achosion a dorrodd allan yn y ffatri 2 Sisters yn effeithiol ac nid ymledodd i'r gymuned
- d. Mae'r broses Orlhain Cyswllt yn parhau i weithredu'n effeithiol.

6 **GWERSI A DDYSGWYD A'R Ffordd YMLAEN**

Wrth ddelio ag unrhyw argyfwng mae angen pwysu a mesur, ynghyd â dysgu a chasglu gwybodaeth allweddol i lywio cynlluniau ar gyfer y dyfodol. Cynhaliwyd ymarfer myfyrio a dysgu cychwynnol ddiwedd Mehefin 2020. Roedd hwn ar ffurf dadansoddiad SWOT (cryfderau, gwendidau, cyfleoedd a bygythiadau) a gwblhawyd gan bob aelod o'r tîm rheoli yn eu meysydd Gwasanaeth perthnasol ac a gasglwyd ynghyd mewn un ddogfen gan y Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr. Yn dilyn adolygiad ac ystyriaeth bellach, mae'r Tîm Arweinyddiaeth Strategol wedi cytuno ar y materion sy'n sefyll allan o safbwynt corfforaethol:

Cryfderau

1. Mae Technoleg Gwybodaeth wedi golygu y bu modd gweithio gartref yn effeithiol (parhad busnes)
2. Mae cyfathrebiadau o'r brig i lawr wedi bod yn effeithiol ac yn gadarnhaol
3. Mae cydweithredu'n fewnol a chyda phartneriaid wedi bod yn bwysig ac yn effeithiol (gan adeiladu ar drefniadau cyn-COVID)
4. Mae'r rhan fwyaf o'r gweithlu wedi addasu'n gyflym ac yn effeithiol i ffordd wahanol o weithio a / neu ofynion newydd (ymddygiadau a galluoedd newydd)
5. Gwytnwch ac ymrwymiad y gweithlu
6. Lleihau carbon a buddion amgylcheddol (angen mesur / meintioli)

Gwendidau

1. Anawsterau Technoleg Gwybodaeth yn y cartref (band eang, arafwch citrix ac ati)
2. Gwytnwch a hyblygrwydd y system ffôn
3. Parhau i ddefnyddio prosesau papur mewn rhai meysydd gan ddibynnu ar brosesau maniwel (llungopïo, sganio ac ati)
4. Anawsterau gweithio gartref i rai staff - methu gwneud, lleoedd gwaith anaddas, hunanynysu, goruchwyllo perfformiad, cefnogi, rheoli o bell, lles ac ati.
5. Her oriau hir, sicrhau cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith, a'r gallu i gymryd amser i ffwrdd i rai staff
6. Mae anghysondebau mewn arddulliau, galluoedd ac ymddygiadau rheoli ac arweinyddiaeth yn effeithio ar staff ac allbynnau.

Cyfleon

1. Manteisio ymhellach ar Dechnoleg Gwybodaeth - cyfarfodydd rhithwir, prosesu electronig, office 365, cyfathrebu ac ati.
2. Sicrhau gwell cydbwysedd rhwng gweithio o'r swyddfa a gweithio gartref, gyda chydbwysedd rhwng bywyd a gwaith a manteision llesiant
3. Lleihau seilos Gwasanaeth, gan weithio'n fwy thematig ar draws y strwythur i wella ymwybyddiaeth, dealltwriaeth a pherfformiad
4. Adolygu sut mae gwasanaethau'n cael eu strwythuro a'u darparu a defnyddio prosesau cysylltiedig i wella perfformiad ac effeithiolrwydd
5. Gwella effeithlonrwydd trwy leihau amseroedd teithio i gyfarfodydd, nifer y milltiroedd a deithir, yr angen am ofod swyddfa a phrosesau maniwel
6. Prif ffrydio buddion amgylcheddol, hinsawdd a digarboneiddio trwy fabwysiadu polisïau, protocolau ac arferion gweithio newydd.

Bygythiadau

1. Parhad a gwytnwch busnes yn dibynnu ar Dechnoleg Gwybodaeth
2. Gall gweithio gartref fod yn ddwys ac yn unig i rai staff a gall gael effaith negyddol ar gydlyniant tîm a'r gallu i integreiddio staff newydd
3. Diffyg gallu i adnabod a mabwysiadu datrysiadau digidol deinamig newydd (gyda gwrthwynebiad i newid gan rai staff)
4. Mae gwytnwch, gallu a chapasiti mewn rhai meysydd gwaith allweddol yn fregus ac yn fain.
5. Effeithiau negyddol ar les a llesiant personol rhai staff, gyda gofynion ac ansicrwydd yn creu straen a phryder (anodd eu canfod, eu cefnogi a'u rheoli o bell)
6. Rhai staff yn methu addasu a newid, gan ddod yn rhwystr i gynnydd ac effeithio'n negyddol ar eu lles eu hunain
7. Mae diwygio rheolaethau mewnol yn cynyddu'r risgiau a'r tebygolrwydd o ddiffyg cydymffurfio, twyll, camgymeridau ac ati.

Mae'r allbwn o'r broses ddadansoddi SWOT, fel y crynhoir uchod, yn cael ei ddefnyddio i lywio a dylanwadu ar y cynllun gweithredu ar gyfer adfer datblygiad y sefydliad (a phenderfyniadau cysylltiedig ar adnoddau).

7 TREFNU A CHYNLLUNIO'R ADFERIAD

7.1 Roedd yr adroddiadau a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 13 Gorffennaf a 17 Awst yn adrodd ar fframwaith a ffrydiau gwaith adfer y Cyngor. Adroddir ar y rhaglenni gwaith adfer i'r byrddau rhaglenni corfforaethol yn y lle cyntaf, sy'n cynnwys mewnbwn gan Aelodau Sgriwtini. Bydd angen cyflwyno adroddiadau cynnydd o'r 2 fwrdd rhaglen i'r ddau bwyllgor sgriwtini yn rheolaidd. Bydd hyn yn rhoi cyfle i'r Pwyllgor graffu ar y cynnydd o ran cyflawni meysydd thematig allweddol a siapio rhaglenni gwaith y Pwyllgorau wrth symud ymlaen.

6 – Aseiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb [cynnwys effeithiau ar yr Iaith Gymraeg]

Amherthnasol

7 – Goblygiadau Ariannol

8 – Atodiadau:

9 - Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach os gwelwch yn dda):

1. Papur Sgopio: Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol, 14/09/2020. Craffu ar Agweddau Corfforaethol Ymateb y Cyngor i'r Argyfwng Covid-19

Anwen Davies, Rheolwr Sgriwtini, Cyngor Sir Ynys Môn, Swyddfeydd y Cyngor, Llangefni. LL77 7HF

Dyddiad: 25/08/20